

SEDAT SİMAVİ “KADINLAR SALTANATI” KARİKATÜRLERİ BAĞLAMINDA 1920 YILI TÜRK KADININA GENEL BİR BAKIŞ

Sedat HALİTOĞLU*

ÖZ

Meşrutiyet Dönemi’nde büyük bir ivme kazanan kadın hakları, Cumhuriyet’ in başlarına kadar ateşli bir şekilde savunulmuştur. Kadınlar, Cumhuriyet ile birlikte siyasi haklar başta olmak üzere birçok alanda kazanımlar elde etmiştir.1920’li yılların başlarında Osmanlı toplumunda siyasi haklar gibi birçok hak tartışma ve düşünce evresinde olmuştur. Kadınlar yüksek perdeden haklarını dillendirmiş ve örgütlenme çalışmaları yapmışlardır. Siyasi alandaki hak arayışı en baskın olan talepler arasında yer almıştır. Kadınların bu taleplerini mizahi yönden ele alan gazetecilerden biri Sedat Simavi olmuştur. Simavi, gelen taleplere kulak tıkamamış kadınların günlük hayatlarını kolaylaştıracak, onların arayışlarını yansıtacak mecmua ve dergiler çıkarmıştır. “İnci” dergisi ve “Kadınlar Saltanatı” adlı karikatür albümü bu yayınlar arasında önemli bir yer teşkil etmiştir. Gelecekte kadınların elde edebileceği haklara dair yer yer geleneklerden beslenerek mizahi bir tablo çizmiştir. Bu çalışmada Simavi’nin 1920 yılında çıkardığı “Kadınlar Saltanatı” karikatür albümünden, Türk Tarih Kurumundaki Hakkı Tarık Us koleksiyonunda yer alan Osmanlı Türkçesi nüshasına dayalı olarak dönem kadınına bakış incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Hakları, Kadınlar Saltanat, Karikatür, Sedat Simavi.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, E-posta: stuna2015@hotmail.com

SEDAT SIMAVI GENERAL OVERVIEW TO TURKISH WOMEN OF 1920 IN THE CONTEXT OF “KADINLAR SALTANATI” CARTOONS

ABSTRACT

Women’s rights which gained power during the constitutional era, had fiercely defended until the beginning of the Turkish republic. Woman along with the republic, had gained a number of benefits, especially political rights. At the beginning of 1920, in the ottoman society, many rights such as political rights there area a lot of rights were in a state of debate and thought. Consideration woman had expressed darely their rights and they were making effort to organizate in particular, the demmand for rights in the political sphere was among the most dominant demands. In this term, Sedat Simavi was coming head of the journalists who have handled these demands in a humorous way. Simavi had publshed magazines and periodical which would make easey womans daily life and show their politics right claim. The magazine of “ İnci” and caricature of “Kadınlar Saltanati” had an important place in this broadcast. He draws humorous caricatures by reading on the traditions of woman’s rights which could be obtain in the future. This study, we was examined the view of woman from caricature album “Kadınlar Saltanati”, which was released by Simavi in 1920, based on the transcript of the Ottoman copy of the Tarık Us Collection in the Turkish History Instution.

Keywords: *Woman, Woman Rights, Kadınlar Saltanati, Caricature, Sedat Simavi.*

Giriş

Kadın ve hakları konusu tüm dünyada birçok dönemde benzer veya farklı şekillerde konuşulmuş, tartışılmış ve kadın eksenli birçok fikir üretilmiştir. Aslında kadın sorunu insanlık tarihiyle var olagelmıştır. Kadınların özgürleşmesi ve bu bağlamda hak arayışları Avrupa’ da Rönesans Dönemi’ne kadar uzanır. Bu dönemde kadın baskın olan dini algı içerisinde ele alınmış bu çerçeve dışında düşünülmemiştir. 17. yüzyıldan itibaren kadınlar kendi çabalarıyla din algısıyla şekillenen platformlar dışındaki alanlarda var olmaya çalışmışlardır. Kadınların sistemli olarak örgütlenmeleri ancak 18.yüzyılda Fransız İhtilali’yle mümkün olmuştur. İhtilal’in simgesi olarak çizilen resimlerde elinde bayrağıyla betimlenmiş kadın figüründen anlaşılacağı gibi dönem içerisinde kadınlar ön planda tutulmuş, devrimin öncüsü sayılmış, süreci desteklemişlerdir. Yüksek sesle, sahip olmaları gerektiği hakları ifade etmişlerdir. ¹ Fransız Devriminde giyotinde öldürülecek bir kadın can vermeden hemen önce “*Bir milletin hâkimiyeti kadınla erkeğin birleşmesi demektir*” ve “*Kadın nasıl sehpaye çıkma hakkına hâizse, kürsüye de çıkma*

¹ Sedef Bulut, “Türkçülerin Penceresinden Osmanlı’da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:10, 2013, s.315-322.

hakkına haiz olmalıdır” demiştir.² Almanya’da 1797 yılında üniversiteli bir genç Alman kadınları için bir bildiri yayınlamış, 1844 yılında Onvize Otto kadın haklarını savunmak için çalışmalar yürütmüştür. 1865 yılında *Alman Kadın Birliği* kurulmuştur.³

İngiltere’de ise Sanayi İnkılâbı ile birlikte kadın iş hayatında aktif olarak yer almış üretim faaliyetlerinde erkekler kadar var olmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte kadınların haklarını elde etme süreci daha da hızlanmıştır. Süreç içerisinde toplumun gelişmemiş alt tabakalarındaki kadınlar; çalışma şartları, çalışma saatleri ve bu saatlere karşılık aldıkları ücretler konusunda tepkilerini sıklıkla dile getirmiştir. Daha üst sınıftaki eğitilmiş kadınlar ise siyasi, ekonomik haklar konusunda ön planda olmuş; cesurca adımlar atmıştır. 18.yüzyılda tüm bu süreç daha ideolojik bir safhaya dönüşmüş “*Feminizm*” akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım birçok toplumda taban bulmuştur. Her ülkede bu akım kendi şartlarına ve ülkenin mevcut gelişmişlik seviyesine göre şekillenmiştir. 19.yüzyılda insan ve hakları konusunda tüm dünyada değişimlerin şiddetli yaşandığı bir çağda Avrupa sarsılırken, Osmanlı Devleti’nde kadın hakları süreci, Tanzimat Dönemi’yle konuşulmaya başlanmıştır. Dönem içinde kadın meselesi entelektüel bir çerçeve içine oturtulmuştur.⁴

1859 yılında İstanbul Sultan Ahmet semtinde ilk kız rüştiyesi açılmıştır. 1869 Maarif-i Umumiye Ni-zamnâmesi ile sıbyan mekteplerinde ve rüştiyelerde düzenlemeye gidilmiştir. 1876 Kanun-ı Esâsi ile ilköğretim zorunlu hâle getirilerek kız ve erkekler için eşit eğitim hukuken gerçekleştirilmiştir. Tanzimat Dönemi ile *ebe mektebi*, *kız sanayi mektebi* ve *kız öğretmen okulları* açılmıştır.⁵ Ebe mekteplerinde sağlık dersleri, sanayi mektebinde el becerileri dersleri, kız öğretmen okullarında öğretmenlik ve müzik eğitimi⁶ ile ilgili dersler verilmiştir.

Tanzimat Dönemi’nin getirdiği bu haklar kadınların mesleki ve kültürel seviyesinde artışa neden olmuştur. Meşrutiyet Dönemi’nde münevver bir kadın sınıfı ortaya çıkmıştır. Kadınlar artık memleket ve milli meseleler üzerine kafa yormaya, kadın haklarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Kadınlar dernekler kurmuş, basın hayatında söz sahibi olmuşlardır.⁷ Osmanlı

² Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.14.

³ Kurnaz, *a.g.e.*, s.15.

⁴ Bulut, *a.g.m.*, s.315-322.

⁵ Kurnaz, *a.g.e.*, s.5-18.

⁶ T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Arşiv Belgelerine Göre Kadın*, Bion Matbaacılık, s. 267.

⁷ Kurnaz, *a.g.e.*, s.28-29.

toplumunda kadının sosyal konumu ve hakları meselesi II. Meşrutiyet ile büyük ölçüde hız kazanmış, kadına dair arzu edilen birçok şey bu dönemde cesurca ifade edilmiştir. Bu dönemde kadın teşkilatlanmaları; dergi, gazete gibi kadın yayınları sayılarında büyük bir artış gözlemlenmiştir.⁸ Dönem içinde kurulan kadın derneklerinin kadının toplumsal ve ekonomik hayata katılma sürecinde büyük katkısı olmuştur. II. Meşrutiyet, kadınları toplumsal hayata daha fazla taşımıştır. Dönem içinde basında büyük bir serbestleşme görülmüştür. İstanbul ve çevresinde bu etki daha da fazla hissedilmiştir.⁹ Birçok kadın yayını ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki kadın yayınlarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1908 yılında Celal Sahir tarafından çıkarılmaya başlanan *Demet* dergisi kadınların siyasi haklarından bahseden ilk dergidir. Kadrosunda Enis Avni, Selim Sırrı, Cenap Şahabettin vardır. Aynı yıl çıkmaya başlayan ikinci dergi *Mehasin*' dir. Yazar kadrosundaki Emine Semiyeye, Halide Salih ve Fatma Sabiha gibi yazarlar vardır. Kadının eğitimi, esaretinin sonlandırılması, istediği meslekleri seçmesi üzerine dergide yazılar yazmışlardır. 1911 yılında Selahattin Asım, Hüseyin Cahit ve Bedia Hanım tarafından çıkartılan *Kadın dergisi*; yine kadınlara erkeklerin gözünden bakan 1913'te Mevlanzade Rıfat tarafından çıkartılan *Erkekler Dünyası*; Mükerrrem Belkıs, Nilüfer Mazlum, Ulviye Mevlan, Aziz Haydar, Feride Mağmun, Bint-i Pertev Hadiye, Nuriye Ulviye, Nimet Cemil, Atiye Şükran, Emine Seher Ali, Aliye Cevat, Belkıs Şevket, Fatma Aliye, Yaşar Nezihe, Fatma Neşide, Nezihe Hamdi' nin yazar kadrosunu oluşturduğu *Kadınlar Dünyası*; 1914'de kadınların eğitimi ve sağlığı üzerinde duran *Hanımlar Alemi* ve *Osmanlı Kadınlar Alemi*; 1917 yılında yayımlanmaya başlayan *Bilgi Yurdu Mecmuası*; 1918'de çıkan Necmettin Sadık, Tahsin Nejat, Ethem Nejat, Nükhet Nevaziş, Ömer Seyfettin, Şukufe Nihal gibi isimleri kadrosunda bulunduran *Türk Kadını* ve 1918'de çıkan *Genç Kadın* gibi dergilerde öteki kadın dergileri olarak sayılabilir.¹⁰

II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın çalışmaları, kadınların toplumun farklı alanlarında kendilerini ön plana

⁸ Hadiye Yılmaz, "1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* Sayı: 59, Güz 2016 s.264.

⁹ Mithat Kutlar, "Osmanlı Kadın Dergileri ve Erkekler Dünyası Dergisi", *Fe Dergisi*, C.2, Sayı:2, Aralık 2010, s. 2.

¹⁰ Ümüt Akagündüz, "II. Meşrutiyet döneminde kadın hareketi ve Şukufe Nihal'in Bugünün genç kadınına adlı yazısı" *Fe Dergi* 8, no. 1, 2016, s.112-113.

çıkarmalarına neden olmuştur. Cemiyet, Türk milliyetçiliği ideolojisi içerisinde kadını yeniden tanımlamıştır.¹¹

Batı dünyasında yüzlerce yıldır var olan karikatür ise Osmanlı’ya azınlıklar tarafından 19. yüzyılın ilk başlarında gelmiştir. Karikatür azınlıklar dışında Osmanlı basınında ilk olarak I. Meşrutiyetle birlikte yer almıştır.¹² *Diyojen*, *Letaif-i Asar*, *Şarivari* gibi birçok karikatür ve mizah dergileri bu dönemde ortaya çıkmıştır.¹³ II. Meşrutiyet ile birlikte karikatür daha fazla yaygınlaşmıştır.

Osmanlı’da kadın karikatürcü yok denecek kadar azdır. İlk kadın karikatürcü, 1908-1918 II. Meşrutiyet Dönemi’nde yayınlanan ve sadece kadınlar için çıkan *Leylak* dergisinde karşımıza çıkmaktadır. Fatma Zehra Hanım bu dergide çizimler yapan Osmanlı Dönemi’nin bilinen ilk ve tek kadın karikatüristi olmuştur.¹⁴

II. Meşrutiyet Dönemi’nde olması gerekenden daha alt seviyede ve daha gelenekçi bir yaklaşımla da olsa bazı erkek yazarlar karikatür ve mizah dergilerinde kadın haklarını gündemlerine taşımışlardır. Zamanla bu yaklaşımlar yerini daha feminen bir yaklaşıma bırakmıştır.¹⁵ Cumhuriyet’in ilanından birkaç yıl öncesi kadınlara çizdiği karikatür ve dergileriyle destek veren yazarlardan biri de Sedat Simavi olmuştur. 1920 yılında çizdiği karikatürlerinde mizahi bir dille, aslında kadınların her mesleği yapabileceğini anlatmaya çalışmıştır. Dönemin modası, kadın giyim kuşamlarını karikatürlerine yansımıştır. Kadınların olabileceği meslekleri çizerken âdeta yıllar sonra elde edecekleri hakların habercisi olmuştur. Yayımlanan karikatürleri, toplumun mevcut kültür ve fikrinden beslendiği için her ne kadar modern bir çizgide olsa da döneme has geleneksel bir bakışı da beraberinde taşımıştır.

Bu makalenin temel amacı ise Sedat Simavi’nin *Kadınlar Saltanatı* adlı karikatür dergisindeki karikatürlerden 1920 yılı Türk kadınının durumu, kadın kıyafetlerinde modernleşme ve kadın talepleri incelenmeye çalışılmıştır.

¹¹ Ahmet Özkiraz, M. Nazan Arslanel, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 3, sayı:1, 2011 s.2-3.

¹² Mehmet Konar, *Diken Mizah Gazetesinin İncelenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, Yüksek Lisans Tezi, s.24-25.

¹³ Ayşe ATİK, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kurumları, Gündelik Yaşam ve halk imgeleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2014, Yüksek Lisans Tez, s.4-7.

¹⁴ Akif Seven, “Ülkemizde Kadın Karikatüristler”, *Yaratıcı Drama Dergisi*, C. 9, Sayı 17, 2014,

¹⁵ Kutlar, *a.g.m.*, s. 2.

Araştırma kapsamında Sedat Simavi'nin kadına bakışı, Sedat Simavi'nin *Kadınlar Saltanatı* karikatür albümünde 1920 yılı Türk kadının hak arayışları ve talepleri ve bu bağlamda kadınların talepleri karşısında erkeklerin düştüğü durum ve endişeleri ile mevcut dönemdeki toplum yapısının karikatürlerde nasıl betimlendiği, kadınların dönemde çalışma hayatında hangi meslekleri yapabildiği ve hangi meslekleri yapmak istediği, dönem içinde kadın modasının yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada sosyal bilimler nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında doküman olarak öncelikle Türk Tarih Kurumu Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'ndaki Sedat Simavi'nin 9 Nisan 1920 tarihinde yayımlanmış 19 sayfalık *Kadınlar Saltanatı* karikatür albümü kullanılmıştır. Tek bir albüm olarak çıkan bu nüshadaki karikatürler orijinal dili olan Osmanlı Türkçesinden transkripte edilmiş dönemseldir. Ayrıca bu çalışmada, 1920 yılı Türk kadınının söz konusu yıldaki talepleri ve kadın hareketleri mevcut akademik kaynaklarla desteklenmiştir. Öte yandan Sedat Simavi'nin hayatı hakkındaki kitap ve çalışmalarda incelenmiş, kendisinin çıkardığı *İnci* dergisi üzerinde yapılan çalışmalardan Simavi'nin kadına bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir. Bu çerçevede on sekiz karikatür araştırmanın amacına uygun olacak şekilde Osmanlı Türkçesi'nden transkribe edilmiş, yorumlanarak verilmiştir.

Kadınlar Saltanatı adlı albümün döneminde sadece bir sayı olarak yayınlanmış olması, Sedat Simavi'nin tüm eserlerinin bugün elimizde bulunmaması, çıkardığı dergilerin sayılarının eksikliği, *Kadınlar Saltanatı* karikatür albümü ve Sedat Simavi üzerinde kadın eksenli hiçbir çalışma olmaması, araştırmanın veri örnekleminin on sekiz karikatürle sınırlı tutulması bu çalışmanın sınırlılıklarını belirlemiştir.

1. Sedat Simavi ve Simavi'de Kadın Algısı

1896 yılında İstanbul'da doğan Sedat Simavi'nin babası İkinci Abdülhamid döneminde sürgün yaşamış münevverlerden Hamdi Simavi, annesi Sadrazam Saffet Paşa'nın torunu Aliye Hanımdır.¹⁶ Ortaokul ve lisenin bir kısmını Kadıköy'deki Saint Joseph Fransız Lisesi'nde okuduktan sonra geçtiği Galatasaray Lisesi'nden 1912 yılında mezun olmuştur. Yine aynı lisede tarih öğretmenliği yapmıştır. 1916 yılında haftalık çıkardığı *Hande Dergisi*'ni yayınlamıştır. *İnci*, *Diken*, *Süs* gibi birçok mizah dergisinde kadın

¹⁶ Muzaffer Gökman, *Sedat Simavi Hayatı ve Eserleri*, Apa Ofset Yayıncılık, İstanbul, 1970, s.1.

konularını, kadınlara dair birçok meseleyi işlemiştir. 1920 yılında ise *Kadınlar Saltanatı* adlı karikatür dergisini çıkarmıştır.¹⁷

Sedat Simavi aldığı eğitimin etkisiyle olsa gerek kadını daima saf ve temiz bir öze oturtmuş; çağdaşı olan ülkelerdeki kadınların sahip oldukları hak, değer ve bilgi düzeyini ülkesindeki kadınların da elde etmesini arzulamıştır. Bunu yaparken mesleği olan gazetecilikten yola çıkmış, kadınları birçok dergi ve karikatür çizimleriyle gündeme taşımıştır. 1919-1923 yılları arasında Sedat Simavi, *İnci Dergisi*'ni çıkarmıştır. Her ay çıkarılan resimli *İnci Dergisi*, kadınların aile hayatına ve çalışan kadınların ise iş hayatına yardımcı olmak maksadıyla yayınlanmaya başlanmıştır. *İnci Dergisi*'nde edebiyat, moda, güzellik ve çocuk bakımı gibi konularda kadınlara bilgiler verilmiştir. Dergide Avrupa ve Osmanlı'da başarılarıyla ünlenen kadınların hayat hikâyeleri biyografiler şeklinde yayınlanmıştır.¹⁸

Sedat Simavi *İnci Dergisi*'nin ilk sayısında derginin çıkarılış amacını anlatırken kadınların o dönemdeki ihtiyaçlarına kulaklarını kapatmadığı, onların taleplerine cevap vermeye çalıştığı, kafa yorduğu anlaşılmaktadır. *İnci Dergisi*'ndeki yazısında bu durumu kendi cümleleriyle şöyle izah etmiştir:

“Birkaç ay evvel, bazı muhterem hanımlarımızın hazır bulunduğu bir mecliste söz (Diken)’e intikal etmişti. Hanımefendilerden biri bizde olgun bir kadın mecmuasına olan ihtiyaçtan bahsetti. Ve koştı kütüphanesinden *Femina*’nın koleksiyonlarını getirdi: Bakınız, dedi. Gençliğimden beri *Femina*’yı takip ediyorum. Bu mecmuayı açtıkça ruhumun yükseldiğini; incelikler, güzellikler içinde zevkimin de kendi kendine terbiye olduğunu hissediyordum. Harp başlayınca yollar kapandı. *Femina* gelmez oldu. O vakitten beri sanki büyük bir ruh arkadaşımı kaybettim. Bizde de böyle bir mecmua çıkarma imkânı yok mu? Diye düşünüyorum. *Femina* ile tatmin-i ihtiyaç edememek bana memleketimin böyle bir mecmuaya muhtaç olduğunu hissettirdi. Çünkü *Femina*’yı takip edemeyen hanımlar da aynı ruhi ihtiyaç içindedirler. Hâlbuki memlekette bu ihtiyacı tatmin edecek bir mecmua yok, bize bu hizmeti yapamaz mısınız?”

Şekil-1. *İnci Dergisi* Kapağı

¹⁷ <https://www.biyografi.net.tr/sedat-simavi-kimdir> (Erişim Tarihi.25.11.2017).

¹⁸ Gülden A. Pınarcı, “Kadın Dergileri”, *Atılım Üniversitesi e-bülten*, S: 29, Mart 2013, s.10-11. Bkz. Şekil-1. <http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2013-03/images/Kadin-dergileri.pdf> (Erişim 15.01.2018).

Birinci Dünya Savaş'ından sonra dönemin bazı kadınları Danimarka'da çıkmış olan Avrupa'nın birçok yerindeki dillere çevrilmiş "Femina" gibi feminist dergileri özellikle Fransızca'dan okumuş, dünyadaki kadın hareketlerini takip etmiş, bu konuda da Sedat Simavi'ye görüşlerini iletmiştir. Yazının devamında Simavi çabalarını ve kadına dair düşüncelerini sürdürmüştür.¹⁹ Simavi, dergilerindeki kadın çizimleri ve yazılarından yola çıkarak söylenebilir ki, kadını tarif ederken ne çok hafifmeşrep ne de ciddi bir rolle tanımlamıştır. Ona göre kadın dengeli ve nazik bir ruha sahip olmalıdır. Özellikle kıyafeti konusunda itinalı ve çağdaş olarak tasvir edilen kadın, İnci Dergisi'ndeki başka bir ifadesinde Simavi tarafından şöyle anlatılmıştır:

"...Kadını hayatın başlıca iki sahnesinde görüyoruz. Biri aile hayatı, diğeri günlük hayat. Kadın bu iki sahnede de muvaffak olmak için yardıma ve rehberliğe muhtaçtır. İyi bir aile kadını, evini düzenleyip süslemesini, sevimli bir yuva haline koymasını bilmeli; evinin idaresini yabancı ellere vermemeli, icabında mutfağına girip akşam yemeğini hazırlayabilmelidir. Her Türk Kadını'nın iyi bir valide olması, çocuğunu bizzat ve çağın ihtiyaçlarına göre terbiye edip büyütmeye en zârurettir. İnci evvela bu ihtiyaca karşılık olmak üzere çocuklarını fenni usullere göre nasıl büyütmeleri gerektiğini... İnci aile kadını olacaklar için böylece rehberlik etmeye çalışırken hayata atılan kadınlarımız içinde arkadaş ve yardımcı olmaya gayret edecektir."²⁰

Simavi, kadınların ev ile günlük hayattaki varlıklarına dikkat çekmiş; bunu yaparken yardım ve rehberliğe ihtiyaç duyduklarını, bu alanda yazı ve mecmuaların kadınları aydınlatılmasındaki önemini anlatmıştır. Çıkarıldığı dergilerden *Süs* başta olmak üzere kadınların giyim kuşamları üzerine eğilmiş, çoğu zaman dergilerinde kadınları çağdaş devletlerde olduğu

¹⁹ Sedat Simavi'nin İnci Dergisi Yazısının devamı : "...O meclisten tesir altında ayrıldık. Sonra baş başa verip düşündük. Türk kadınına nezih, pak ve temiz bir kıyafetle çıkacak; onun ruhuna, kalbine nezahet ve güzellikten başka bir şey ilham etmeyecek bir mecmuaya hakikaten ihtiyaç olduğumuzu gördük. Bu düşünce bugün sizlere taktim ettiğim İnci'yi meydana getirdi. İnci; dört senelik harbin memleketimizde ve bilhassa matbaacılıkta vücuda getirdiği noksanlara rağmen, mümkün olduğu kadar temiz ve zarif bir kıyafetle ortaya çıkmaya çalışmıştır. İstiyoruz ki İnci'yi eline alacak okur, evvela ruhuna nezahet verecek bir güzellik karşısında bulunduğunu hissetsin. Yazılarında kadının nezih ruhunu kıracak şeylerden çekindik. Özellikle kadının ruhunu yükseltecek, güzel ve nezih parçalar olmasına çalıştık. Gazetemizin mündericatında muayyen bir gaye takip ettik. Şimdiye kadar çıkan kadın mecmuaları ya pek ağırbaşlı veyahut pek hafif meşrep oldular. Mecmua sahipleri kadınlığın ihtiyacını düşünmeyerek gazeteyi kendi heveslerine göre tertip ve tanzim ettiler. Hâlbuki yazılarda bizim rehberimiz kadınlığımızın ihtiyacı oldu.", Gökman, a.g.e., s.22.

²⁰ Gökman, a.g.e., s.22.

ölçüde resmetmiştir. Kadınlardan yana olan bu tavrı sadece dönemle sınırlı kalmamıştır. Dönem sonrasında da fikirlerini aynen sürdürmüştür. 1950 yılında Demokrat Parti zamanında bazı kesimlerce kadın memurların aşırı süslenip makyaj yapmaları eleştirilmiş, kadınların devlet memurluğundan uzaklaştırılıp evlerine dönmeleri tartışmaları yaşanmıştır. Bunun üzerine Simavi, Hürriyet gazetesinin baş sütununda bir makale kaleme almış hatta bu makalesinden bölümler *Ulus* gazetesinde de yayınlanmıştır. “*Yüzleri gözleri düzgün kadın memurlar !*” başlığıyla yayınlanan haberde: “...*Bırakalım kadın memurlar işleriyle güçleriyle meşgul olsunlar. Yüzlerini ve gözlerini biraz tashih edip karşımıza biraz daha düzgün çıkmak istemeleri onları kapı dışarı etmemiz için bir sebep teşkil etmez. Mademki, demokrat bir idare kurduk, kadınlar ve erkekleri birbirinden ayırtetmeğe hakkımız yoktur. Onları hiçbir suretle işlerinin başından haksız yere uzaklaştırmayı düşünmeyelim...*”²¹ diyerek kadınlardan yana tavrını sürdürmüştür.

2. Kadınlar Saltanatı Karikatür Albümü

Türk Tarih Kurumu’nda bulunan Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’na ait nüshaya göre *Kadınlar Saltanatı* ilk olarak Rumi Takvimle 9 Nisan 1336, Miladi Takvimle 9 Nisan 1920 yılında İstanbul’da; Bâb-ı Ali Caddesinde, Reşit Efendi Hanı’nda yirmi kuruş olarak çıkmıştır. Dönem içinde ortalama kırk para bir kuruş olarak düşünüldüğünde 1920 yılında Kastamonu’da çıkan *Açıkgöz* gazetesi²² yüz para yani iki buçuk kuruş, 1919-20 yıllarındaki *İnci* dergisi²³ on kuruştur. Bu açıdan mukayese edildiğinde fiyatı dönemin ortalamasının üstündedir. Bugüne kadar devamına rastlanmayan albümün sürekli yayınlanmayıp bir defaya mahsus olarak çıktığı bilinmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla 1920 yılında ki Türk kadınının hak arayışlarına dikkat çekmek amacıyla birazda geleneksel bir tarzı barındıran ifadeyle “Kadınlar Saltanatı” ismiyle yayınlanmıştır.

Şekil-2 Kadınlar Saltanatı'nın Dış Kapağı

²¹ *Ulus*, 24 Haziran 1950, s. 3.

²² *Açıksöz*, 8 Kasım 1920.

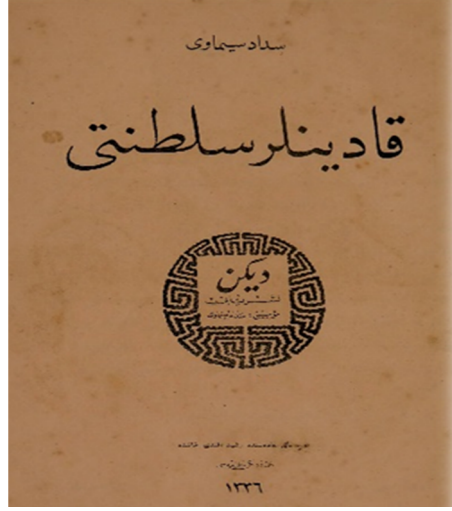
²³ <http://www.eskieserler.com/resimler/dincidergisinr1B.jpg> (Erişim Tarihi: 26.11.2017)

Albüm; gelecekte erkeğe verilmek istenen rol, kadın erkek eşitliği, kadınların kıyafetlerindeki değişiklik, dönem modası, kadınlar haklarını elde ettiklerinde erkeklerin düşeceği vaziyet üzerine endişeler ile Türk toplumunun kadın hakları konusunda geçtiği aşamaya ışık tutmaktadır. Kapak resminde, şık ve modern giyimli bir kadın elinde çanta ve mektup okurken görülmektedir. (Bkz. Şekil-2)

Kadının entelektüel kimliği karikatürde açık bir şekilde resmedilmiştir. Sağ üst köşede gayet Avrupalı bir kadın; şık giyimli, baş dönemin Osmanlı'sında kadınlar arasında moda *Rus başı*²⁴ olarak

adlandırılan siyah boneli, saçları yarı dışarıda ellerinde beyaz eldivenler ve eldivenlerle uyumlu beyaz çantayla resmedilmiştir. Siyah cübbeli yaşlı bir kadın ile dikiş diken fesli bir erkek mizahi yönden ele alınmıştır. Fesli erkeğin eline iğne batmış, işlemesi kan lekeleriyle doluyken memnuniyetsizliği yüzünden okunmaktadır. Siyah cübbeli yaşlı kadın da gülerek el işaretleriyle erkeklerin günün birinde kadın işi olarak görülen dikiş dikmeyi yapmak zorunda kalabileceklerini ifade etmiştir.

Albüm toplamda on dokuz karikatürü içermektedir. On dokuz karikatürün on tanesi kadınların siyasi hak talepleriyle ilgili olup karikatürlerde kadınların elde ettikleri siyasi haklar ve sonucunda oluşacak durumlar resmedilmiştir. Geriye kalan sekiz karikatürde ise kadınların haklarını elde ettiklerinde yapacakları meslekler, erkeklerin bu vaziyet karşısındaki düşeceği durumlar ve bu durum karşısındaki erkeklerin endişeleri ile gündelik yaşamdaki değişimler verilmiştir. Karikatürlerin neredeyse tümünde kadın kıyafetlerinde modernleşme ve dönem modası resmedilmiştir.

Şekil-3 Kadınlar Saltanatı'nın İç Kapağı

²⁴ Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat İnkılâp ve Travma 1908-1928*, Doğan Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2017, s. 74.

3. 1920 Yılında Kadınlar Saltanatı Karikatürleri’nde Kadınların Siyasi Hak Talepleri ve Kadın Modası

Batı’da kadınların elde ettikleri haklardan mahrum bırakıldıklarının farkına varıp örgütlenmelerle seslerini yükseltmelerine benzer bir dönüşüm, Osmanlı toplumunda da kendine özgü farklılıklarla ortaya çıkmıştır. 18. yüzyıldan başlayarak yüzünü Batı’ya çevirmiş durumdaki Osmanlı Devleti’nde 19.yüzyılda Batı’dan esen rüzgârlar, ülke içindeki dönüşüm arzusuyla birleşerek toplumu etkilemiştir.²⁵ Tanzimat’ın ilanı ile başlayan kadın hakları konusunda Osmanlı toplumunda meydana gelen değişimler Meşrutiyet’le birlikte önemli bir gelişme göstermiştir. Bu dönem kadınlarının elde ettiği geniş eğitim imkânı, toplumsal alanda var olmalarını sağlamış ve kadın yavaş yavaş hak ettiği konuma yükselmeye başlamıştır.²⁶ II. Meşrutiyet’le birlikte kadın yayınlarındaki artış, kadınların eğitimindeki yükseliş münevver bir kadın gurubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir araya gelen kadınlar örgütlenmeler oluşturmuş, seslerini duyuracak alanlarda var olmuşlardır.

1914 yılında vuku bulan Birinci Dünya Savaşı’nın getirdiği ağır sonuçlar ve toplumsal çöküntü, devleti kadın ve aile hususunda daha alâkadar olmaya mecbur etmiştir. Ataerkil aileler yerini çekirdek ailelere bırakmış, kadın özgürlüğü ve bu bağlamda yepyeni bir aile kavramı gündeme gelmiştir.²⁷ 23 Nisan 1920 yılında TBMM’nin açılmasıyla kadınların siyasi haklarını kazanmada sürecin hızlanması ve bu uygun ortamda var olmaları beklenirken ne yazık ki kadın hakları mecliste yeni bir gündem maddesi olarak yer almamış ve mevcut birkaç girişimde tartışma ve protestolarla engellenmiştir.²⁸ Ancak kadınlar basın yayın yoluyla ve cesurca girişimlerle seslerini duyurmaya devam etmişlerdir. 1920’li yıllar kadının toplumdaki serbest tavrı, ev ve dış giyim şekli, kuşamı, sosyal hayattaki değişimler damgasını vurmuştur. Özellikle bu yıllarda çıkan *Aylık Mecmua* ve *Resimli Gazete*’de kadınların aile içindeki konumunda iyileştirmeler yapılması gerekliliği vurgulanmış, dünyadaki diğer ülkelerle ülkemizdeki kadının konumunu mukayese edilmiştir. Yine 1920’lerde yayınlanan Sedat Simavi’ nin *İnci* dergisi, dönem’in modasını ve modayı takip eden kadınları dergide resmetmiştir.

²⁵ Fatmagül Berktaş, “Kadınların İnsan Hakları’nın Gelişimi ve Türkiye”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Konferans Yazıları**, Numara 7, 2004, s.10.

²⁶ Özkiraz, M. N. Arsanel, **a.g.m.**, s.1.

²⁷ Toprak, **a.g.e.**, s.43.

²⁸ Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap**, Metis yayınları, İstanbul, 2003, s.121.

1920 yılında kadınların daha cesurca çıkışlar sergilediği, hatta erkek yazarların önlerini kesip Halide Edip'in mebus olma fikrini referans göstererek bu taleplerini dillendirdikleri Sedat Simavi'nin *Kadınlar Saltanatı* karikatür dergisinin ön sözünde açıkça görülmektedir. Önsözde kadınların kendisinden taleplerine dikkat çeken Simavi, onlara hitaben karikatürlerindeki amacını ve bu vaziyetten doğacak sonuçlar hususunda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

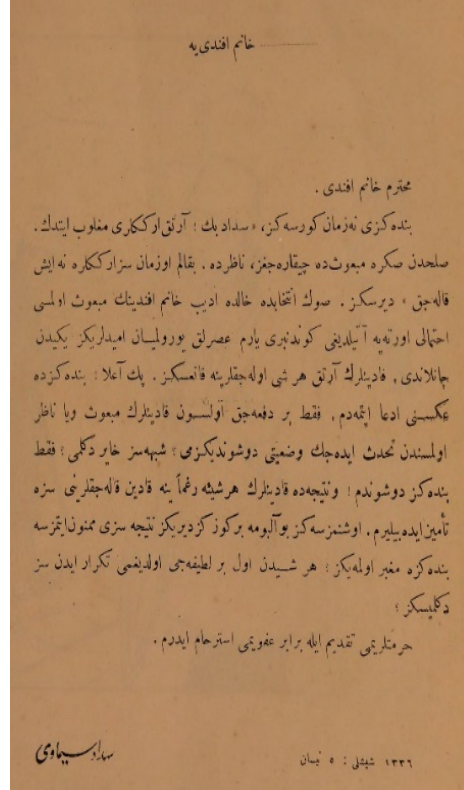
“Hanımefendi, bendenizi ne zaman görseniz:

Sedat Bey artık erkekleri mağlup ettik. Salahtan sonra mebusta çıkaracağız, nazırda. Bakalım o zaman siz erkeklere ne iş kalacak dersiniz son intihapta Halide Edip Hanımefendi'nin mebus olması ihtimali ortaya atıldığı günden beri yarım asırlık yorulmayan ümitlerimiz yeniden canlandı.

Kadınların artık her şey olacağına kanisiniz. Pekâlâ, bendeniz de aksini iddia etmedim. Fakat bir defacık olsun kadınların mebus ya da nazır olmasından tahdis edecek vaziyeti düşündünüz mü? Şüphesiz hayır değil mi? Fakat bendeniz düşündüm!

Ve neticede kadınların her şeye rağmen yine kadın kalacaklarını size tahmin edebilirim. Üşenmezseniz bu albüme bir göz gezdiriniz netice sizi memnun etmezse bendenize muğber olmayınız. Her şeyden evvel bir latifeci olduğumu tekrar eden siz değil misiniz?

Hürmetlerimi takdir ile beraber affımı istirham ederim.” (Bkz. Şekil-4)

Şekil-4 Sedat Simavi'nin *Kadınlar Saltanatı*'da yer alan "Hanımefendiye" başlıklı yazısı

Şekil-5

Simavi, kadınların mebus olması fikri başta olmak üzere her görevi yerine getirebileceğine yönelik inancını “*aksini iddia etmemekteyim*” sözleriyle ifade ederken karikatürlerini tüm topluma hitap edecek şekilde lâtifeyle karışık vermiştir. Bunu yaparken mizahi kimliğini ön plana çıkarmış, kadınlardan başışlanma talep etme nezâketi göstermiştir.

Şekil-6

Albümde; masada oturmuş, elinde rujuyla resmettiği mebus kadın karikatürü altına “*Hele fıkır fıkır bir başvekile idareyi memleketi ele alırda ...*”²⁹ Şeklindeki notu daha kadınların devlet yönetiminde söz sahibi olmadığı bir dönemde kadınları devlet yönetiminde resmetmesi açısından önemlidir. Yine 1920 ve sonrasında kadının dış görünüşü -bu noktada saçları- oldukça tartışılan bir konudur. Simavi, 1917 Rus Devrimi sonrası Osmanlı’ya sığınan Beyaz Ruslar arasında moda olan ve 1920 yılında devam eden *Rus başı* ve aynı yıllarda moda Amerikan kesik saç “*falepper*” modasına uygun bir kadın resmetmiştir.³⁰ Yine 1920 ve devamında “hüsn” güzellik

²⁹ Kadınlar Saltanati, s.6.

³⁰ Toprak,a.g.e.,s.74.

yerine, makyajlı kadının daha güzel olduğu algısı kadınlar ve birçok erkek arasında gittikçe yaygınlaşan bir görüştür. Simavi'nin karikatürlerinde makyajlı kadınlar resmetmesi r benimsediği yaklaşım hakkında da fikirlerini ortaya koymuş, çağ modasına uygun hareket ettiğini göstermiştir.³¹

Devamında şaşkın bir erkek resmedilmiş “*Püsküllü bir sekene kanunu çıkartursa...*”³² ifadesiyle kadınların yönetimde söz sahibi olmasıyla ortaya çıkacak durum anlatılmıştır.

Vaziyetin birazda erkeklerin dezavantajına dönüşeceğini, kadınların erkeklere yönelik kanunlar çıkararak hareket alanlarını daraltacağını ifade etmiştir. Erkeklerle seslenerek “*Eyvah! bu bazicede bizler yine yandık demeye kalmadan duvarların intihabat ilanlarıyla dolduğunu göreceksiniz*”³³ sözleriyle kadınların siyasi hak taleplerindeki giderek artan yükselişin sesi olmuştur.

Şekil-7

Simavi, karikatürlerinde latifeye karışık kadınların siyasi hayatta var olacaklarını ve bunun bir gün gerçekleşeceğini anlatmıştır. Seçme ve seçilme hakkını elde ettiklerinde kadınların pozisyonlarındaki değişimi ve erkeklerin zorlanacakları bu yeni durumları resmetmiştir. Karikatürlerinde bazen kadınlara bazen de erkeklere seslenmiştir. Kimi zaman kadınlardan yana olurken bazen de hemcinslerini korumayı tercih etmiştir.

³¹ Toprak, a.g.e.,s. 25. Bkz. Şekil-5.

³² Kadınlar Saltanatı, s. 7.

³³ Kadınlar Saltanatı, s. 9.

Çizdiği bir karikatürde “ *Bir gün gazeteyi elinize alınca kadınların mevki iktidara geçtiğini göreceksiniz...*”³⁴ ifadesiyle aslında erkekler için inanılması zor bir durum olsa da bir sabah uyandıklarında duvarlarda kadınların da seçimlere katılacağı ilanlarını göreceklarını, biraz daha öteye giderek her hakkını elde eden kadınları günün birinde erkeklerin sırtlarında taşıyacaklarını dönem algısı içinde biraz da abartılı ve erkeklerden yana bir tavır ve endişeyle vermiştir.

Şekil-8

Şekil-9

³⁴ Kadınlar Saltanati, s.1.

Erkeklerin sokakta ellerine aldığı gazetelerde kadınların yönetim söz sahibi olduğu haberlerini gördüklerinde oluşacak durumu; şaşkınlıkla, hayretle karşılayacaklarını resmetmiştir.

Diğer bir karikatürde erkelere hitaben:

“Bir de gürültü arasında müntehib-i sâni olabilirsiniz artık hiç korkmayın cinsi latiften namzetler etrafınızı kuşatacaklardır.”³⁵

“Kiminin pembe dudakları, kiminin cazibeli gözleri, kiminin nazik etvarı, rey vermek hususunda ne kadar şaşırsada...”³⁶ notunu yazmış kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanacakları günlere gönderme yapmıştır. Kadınların kılık kıyafetten tutun da hâl ve hareketlerinde de değişimler olmasının kaçınılmaz olduğunu anlatmıştır. Yine kadınları “flapper” ve “Rus başı” modasına uygun boyalı dudaklar ve Avrupai kıyafetlerle resmetmesi dikkat çekicidir.

Karikatür albümünde yine “Kâmil bir hatun intihabında teenni ile hareket edin,³⁷ maazallah bir gün şeytana uyup da namzetlik iddiasında bulunursanız...”³⁸ şeklinde kadınlara seslenmiş hemen arkasından erkelere yönelerek “Müntehhiblerinize program yerine lavanta ve mücevherat beğendirmek zorunda kalırsanız ki... Ucu kesenize dokunur”³⁹ ifadesiyle şakayla karışık da olsa gelecekte kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanmaları durumunda meydana gelecekleri mizahi olarak resmetmiştir. Kadının üzerindeki kürk, dönem modası açısından dikkat çekicidir. Simavi genç kadınları modaya uygun resmederken biraz daha yaşlı kadınları siyah çarşaf içinde resmetmektedir. Karikatürlerde görüldüğü üzere sadece kadınlar ve elde ettikleri siyasi haklar, kadın kıyafetlerinde değişimler resmedilmemiş aynı zamanda bu değişimlerin sonucunda erkeklerin durumlarında meydana

Şekil-10

³⁵ Kadınlar Saltanatı, s.10.

³⁶ Kadınlar Saltanatı, s.11.

³⁷ Kadınlar Saltanatı, s.12.

³⁸ Kadınlar Saltanatı, s.13.

³⁹ Kadınlar Saltanatı, s.14.

gelebilecek değişikliklerin yarattığı endişe de Simavi tarafından açıkça belirtilmiştir.

4. Kadınlar Saltanati Karikatürleri'nde Kadınının Toplumdaki Konumunda Değişimler ve Kadınların Meslek Analizi

Kadınlar tarihin her döneminde farklı işlerde çalışmış farklı görevlerde bulunmuşlardır. İlk defa işçi olarak çalışmaları 18.yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi'yle olmuştur. Kadınlar bu dönemle fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Dünyada ilk defa kadınlar annelik ve ev hanımı rolleri dışında ücret alabildikleri, sosyal ve ekonomik bir hak elde etmişlerdir.⁴⁰

Eski Türklerde kadın ata binmiş, ok kullanmış, savaflara katılmıştır. Toplum hayatında ve yönetimde söz sahibi olmuştur. İslamiyet'le birlikte farklı yorumlamalar ve geleneklerin tesiriyle kadının toplumdaki rolü biraz daha geri planda

tutulmuştur. Osmanlı Devleti'nde sanayide gayrimüslim kadınlar çalışırken Müslüman kadınlar daha çok tarım ve küçük ev işletmelerinde çalışmıştır. Tanzimat Dönemi'yle kadına tanınan haklarda önemli değişimler yaşanmıştır. Kadınlar bu dönemde toplum ve iş hayatında var olmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde kadınların daha çok annelik yönleri ön planda tutulmuş dini ve sosyal etkiyle ebelik, hastabakıcılık, öğretmenlik gibi mesleklerde genel olarak istihdam edilmişlerdir. Daha az eğitilmiş toplumun alt sınıflarındaki kadınlar ise kentlerde kurulan küçük sanayi işletmelerinde 14-15 saat geçimlik ücretle çalışmaya mecbur kalmıştır. Kırsal yerleşmelerdeki kadınlar ise aile içi ücretsiz tarım işlerinde yoğun çalıştırılmış ya da batılı şirketlere halı dokumakla gelir elde etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nda belli ücretler

Şekil-11

⁴⁰ H. Yunus Taş - Yüstra Akyol, "Türkiye Çalışma Hayatında, Hukuksal Olarak Kadınlara Sağlanan Avantajlar ve Yansımaları", *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C. 4, 2015, s.138.

karşılığında kadınlar memur ve müstahdem olarak vazifelendirilmiş, terzilik gibi askeri geri hizmetlerde çok iyi olmayan şartlarda çalışmıştır.⁴¹ Özellikle 1912’de patlak veren Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı dönemleri yukarıda bahsi geçen alanlarda kadınların iş yaşamına daha fazla girmeye başladığı dönemler olmuştur.⁴²

1920 yılına gelindiğinde durum değişmemiş hastabakıcılık, ebelik, terzilik, öğretmenlik, tarım işçiliği, aile içi işçilik, halı dokumacılığı, ev hanımlığı gibi meslekler dışındaki alanlarda kadınlar pek var olamamışlardır. 1920 yılında mebusluk, emniyet müdürü, avukatlık, hâkimlik, vali, sahne oyunculuğu, arkeolog gibi mesleklerde çalışma hakkı sonraları Cumhuriyet Dönemi ile birlikte verilmeye başlanmıştır.

Şekil-12

Bir örnek vermek gerekir ise:

1920 yılında Kadıköy’de Apollon Tiyatrosu’nda Hüseyin Suat’ın *Yamalar* isimli oyununda *Jale* takma adıyla sahneye çıkan Afife Jale polis takibatına uğramış, tutuklanmış ve kendisi mahkemeye verilmiştir.⁴³ Yıl 1920 olsa da henüz Müslüman bir kadının sahnede oyunculuk yapması yasaklanmıştı. Ancak gayrimüslim kadınlar sahnede yer alabiliyordu. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte sosyal, ekonomik alanda kadın ve erkek

⁴¹ Taş - Akyol, a.g.m , s.138- 140.

⁴² Berktaş, “Türkiye’ de Kadınlık Durumu”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.13, İletişim Yayınları, 1996, İstanbul, s.759.

⁴³ Müşerref Avcı, “Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.55, 2016, s.248.

eşitliği, toplumun her alanına taşınmış Cumhuriyet kadınının varlığını daha da güçlenmiştir.

Dünyanın pek çok ülkesinde kadınlar polis teşkilatlarında farklı zamanlarda görülmeye başlanmıştır. Örneğin Finlandiya’da 1907’de İngiltere’de ise 1918’de istihdam edilmiştir. Türkiye’de kadın polis istihdamı tarihsel süreçte ilk kez İngiltere ile aynı yılda, 1918’de gerçekleşmiştir.⁴⁴ Kadınların emniyet müdiresi olması ise çok daha ileri yıllarda olmuştur. Türkiye’de ilk emniyet müdiresi 1953 yılında Şerife Feriha Sanerk⁴⁵ olduğu düşünüldüğünde Sedat Simavi’ nin karikatürlerinde kadınları daha 1920 yılında otuz üç yıl önceden günün birinde kadınların emniyet müdiresi olacağı ihtimalini ele almış olması oldukça önemlidir. Pratikte olmasa bile, düşünce dünyasında kadın hakları konusunda Türkiye’nin 1920 yılı için oldukça ileride olunduğunun bir kanıtı gibidir.

Simavi’nin resmettiği karikatüründe “ *Kadınlara sokakta sarkıntılık yapanın acı cezası ...*”⁴⁶ satırlarıyla karikatür altında verdiği notta, artık bunun mümkün olmayacağını “ *Kendinizi kaynana bozması surat bir polis müdiresi karşısında göreceksiniz*”⁴⁷

ifadesini kullanarak siyah cübbeli bir polis müdiresini erkek görevliye emir verirken resmetmiştir. Türkiye’nin ilk kadın bakanı Türkan Akyol’ un 1971 yılında göreve başladığı düşünüldüğünde Sedat Simavi’ nin kadınları, meclis kürsüsünde başında fesli bir biçimde bakan olarak resmetmiş olması ve karikatürün altında

“ *Bırakın cins-i latif mebus olsun, nazır olsun ...*”⁴⁸ yazısını not düşmüş olması önemlidir.

Şekil-13

⁴⁴ Seda Öz Yıldız, “Türkiye’de Kadın Polis İstihdamının Analizi”, **Marmara University Journal of Political Science**, C. 5, S. 1, Mart 2017, s.115.

⁴⁵ **Hürriyet**, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-ilk-kadin-emniyet-muduru-oldu-16334432>, 20.11.2010 (ERİŞİM: 26.11.2017).

⁴⁶ **Kadınlar Saltanatı**, s.4.

⁴⁷ **Kadınlar Saltanatı**, s.5.

⁴⁸ **Kadınlar Saltanatı**, s.15.

Kadınlar Salatanatı karikatür albümünün devamındaki karikatürlerde Simavi kadınların sosyal hayatındaki değişimlere değinmiş; artık kadınların yalnız başına yemek yiyebileceğini, erkek garsonların onlara hizmet edeceğini, alkol kullanıp sarhoş olabileceğini resmetmiştir. Sokakta bir kadını sarhoş olup düşer vaziyette resmettiği karikatür dönem şartlarına göre çok uç bir örnek olarak kabul edilebilir. Simavi' nin karikatürlerindeki kıyafetler bazen dönem üstü modern bir tarzda verilmişken bazen de sarhoş kadın çiziminde olduğu gibi dönemde yaygın olarak giyilen siyah çarşaf tarzında geniş kıyafetle verilmiştir.

Simavi geleneklerden ve toplumun yaygın kabullerinden tamamen kopmamayı tercih etmiş, çağdaşı kadınların toplumdaki olması gereken konumunu resmetmekten çekinmemiştir. Bunu yaparken bazen cüretkâr davranması ve erkekleri doğacak durumda mağdur göstermekten geri durmaması Simavi' nin başka bir yönünü de göstermiş, geleneklere ve hemsinlerine tamamen uzak durmadığını açıkça ortaya koymuştur.

Karikatürlerde dikkat edilmesi gereken bir husus da bakımlı ve dönem modasına uyan kadınlar resmedilirken zayıf şekilde çizilmiştir. Birinci Dünya Savaşı zamanında kadının mecburen dışarıda çalışması sonucu ve birazda moda akımıyla oluşan “zayıf kadın” imajı 1920 ve sonrasında en çok tartışılan konular arasındaydı.⁴⁹ Simavi'nin karikatürlerinde bu tartışmalardaki “zayıf kadın” imajını benimsediği görülmektedir.

Şekil-14

⁴⁹ Toprak, a.g.e, s.246-247.

Şekil-15

Yine karikatürlerinde kadının toplumdaki rolünün gittikçe değişeceğini, erkeklerin sabah evden ayrılırken eşlerinden harçlık alacağını, kadınların emrivaki bir biçimde azarlayarak erkelere yük taşıyabileceğini göz önüne sermiş; erkeklerin gelecekte kadınlar tarafından sadece çöpçü olarak memur edileceklerini alaycı ifadeyle karikatürize etmiştir. Böylece kadının toplumsal rolündeki değişimi görsel unsurlarla destekleyip altına notlar düşerek durumu daha somut olarak izah etmiştir. Karikatürlerin altına düştüğü bu notlarda erkelere seslenerek kadınları bırakın

“Her şeyinizi taklit etsin,⁵⁰ Sizi ayak hizmetlerinde kullansın⁵¹, sokakları süpürmeye mecbur etsin”⁵² ifadeleriyle erkelerden yana tavrını korumuş, kadınların iktidara geldiğinde yapacağı ilk vazifeye ilgili “...ve ilk icraat olarak, çöp tenekesi gibi sokağa atılacaksınız... Yahut aylığınızın hatununuza teslim edip gündelik almaya katlanacaksınız” ifadeleriyle erkekleri latifeyle karışık da olsa biraz düşünmeye sevk etmiştir.

Sonuç

Kadınların hak arayışları birçok yüzyılda, farklı toplumlarda ve farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Tüm bu taleplere karşılık adımlar ancak çok sancılı

⁵⁰ Kadınlar Saltanatı, s.16.

⁵¹ Kadınlar Saltanatı, s.17.

⁵² Kadınlar Saltanatı, s.18.

Şekil-16

süreçlerle atılmıştır. Günümüzde kadınlar birçok hakkı elde etmişlerdir. Tüm bunlara rağmen henüz cinsiyetçi algı değişmemiş ve sosyal platformda erkeklerle eşit var olma süreci tam manasıyla oluşmamıştır. Dünyada kadınların hak talepleri önemli ölçüde kadın örgütlenmeleriyle elde edilmiştir. Kadınların haklarının çoğunun direniş ve örgütlenmeleriyle elde edildiği düşünüldüğünde, kadınların örgütlü topluluklar kurması ve ortak hareket etmeleri daha hızlı adımlar atılması ve cinsiyetçi algının yıkılması noktasında büyük önem arz etmiştir.

Sedat Simavi'nin Kadınlar Saltanatı adlı karikatür albümündeki karikatürler; günümüzde çok doğal, normal ve sıradan görülmesine karşın 1920 yılındaki toplum ve o toplumun şartları düşünüldüğünde birçoğu hayal ve günün birinde gerçekleşmesi pek de mümkün olmayan şeylerdir. Simavi'nin üslubunda ve karikatürlerdeki yaptığı betimlemelerde dönemin izlerini görmektedir; ancak Simavi kadınların ileride yapabileceği meslekler, kadın kıyafetlerinde modernleşme ve sosyal hayattaki kadının konumunun değişmesi hususlarında dönemin şartlarının hayli ilerisinde olmayı başarabilmiştir. Karikatür albümünün en sonunda "*ortada şimdilik bir hakikat varsa o da erkeklerin egemenliğidir.*"⁵³ İfadesindeki "... Şimdilik..." kelimesiyle aslında gelecekte kadınların hakları konusundaki değişimin sinyallerini kendine has biçimde erkekleri de gücendirmeden ince bir üslupla vermiştir. Dünya'da 18.yüzyılda başlayan kadın hakları konusundaki gelişmeler, yaşadığımız yüzyılda daha da güçlenerek devam etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşivler

Başbakanlık Devlet Arşivi, MF. MKT, 20/10

Türk Tarih Kurumu Arşivi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu

⁵³ Kadınlar Saltanatı, s.19.

2. Kitaplar

- Gökman, Muzaffer, **Sedat Simavi Hayatı ve Eserleri**, Apa Ofset Yayını, İstanbul,1970
- Kurnaz, Şefika, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991
- T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Arşiv Belgelerine Göre Kadın**, Bion matbaacılık
- Toprak, Zafer, **Türkiye’de Yeni Hayat İnkılabı ve Travma 1908-1928**, Doğan Yayıncılık, Kasım 2017, İstanbul
- Zihnioglu, Yaprak, **Kadinsız İnkılabı**, Metis yayınları, İstanbul,2003

3. Makaleler

- Akagündüz, Ümüt “II. Meşrutiyet döneminde kadın hareketi ve Şukufe Nihal’in Bugünün genç kadınına adlı yazısı” **Fe Dergi 8**, Numara 1, 2016, s.112-113.
- Avcı, Müşerref, “*Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar*”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.55, 2016, s.248
- Berktaş, Fatmagül , “Kadınların İnsan Hak’larının Gelişimi ve Türkiye”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Konferans Yazıları**, Numara 7, 2004, s.10
- Bulut, Sedef, “Türkçülerin Penceresinden Osmanlı’da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı”, **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı:10, 2013, s.320
- Kutlar, Mithat , “Osmanlı Kadın Dergileri ve Erkekler Dünyası Dergisi”, **Fe Dergisi**, C.2,Sayı:2, Aralık 2010,s.2.
- Özkiraz Ahmet, Arslanel Nazan , “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak” , **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C. 3, sayı:1, 2011, s.1-3
- Öz Yıldız, Seda ,“Türkiye’de Kadın Polis İstihdamının Analizi”, **Marmara University Journal of Political Science** , C. 5, S. 1, Mart 2017, s. 115
- Pınarcı, Gülden , “Kadın Dergileri”, **Atılım üniversitesi e-bülten**, Sayı:29, Mart 2013, s.1.
- Seven, Akif, “Ülkemizde Kadın Karikatüristler”, **Yaratıcı Drama Dergisi**, C. 9, Sayı 17,2014, s.21
- Taş, H. Yunus - Akyol, Yüstra “Türkiye Çalışma Hayatında, Hukuksal Olarak Kadınlara Sağlanan Avantajlar ve Yansımaları”, **Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, C. 4, 2015, s. 138-140

Yılmaz, Hadiye, “1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** Sayı: 59, Güz 2016 s.264

4. Süreli Yayınlar

Ulus (1950)

Açıksöz (1920)

5. Tezler

Atik, Ayşe, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kurumları, Gündelik Yaşam ve halk imgeleri**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014

Konar, Mehmet, **Diken Mizah Gazetesinin İncelenmesi**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul,2005,Yüksek Lisans Tezi, s.24-25

6. Ansiklopediler

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

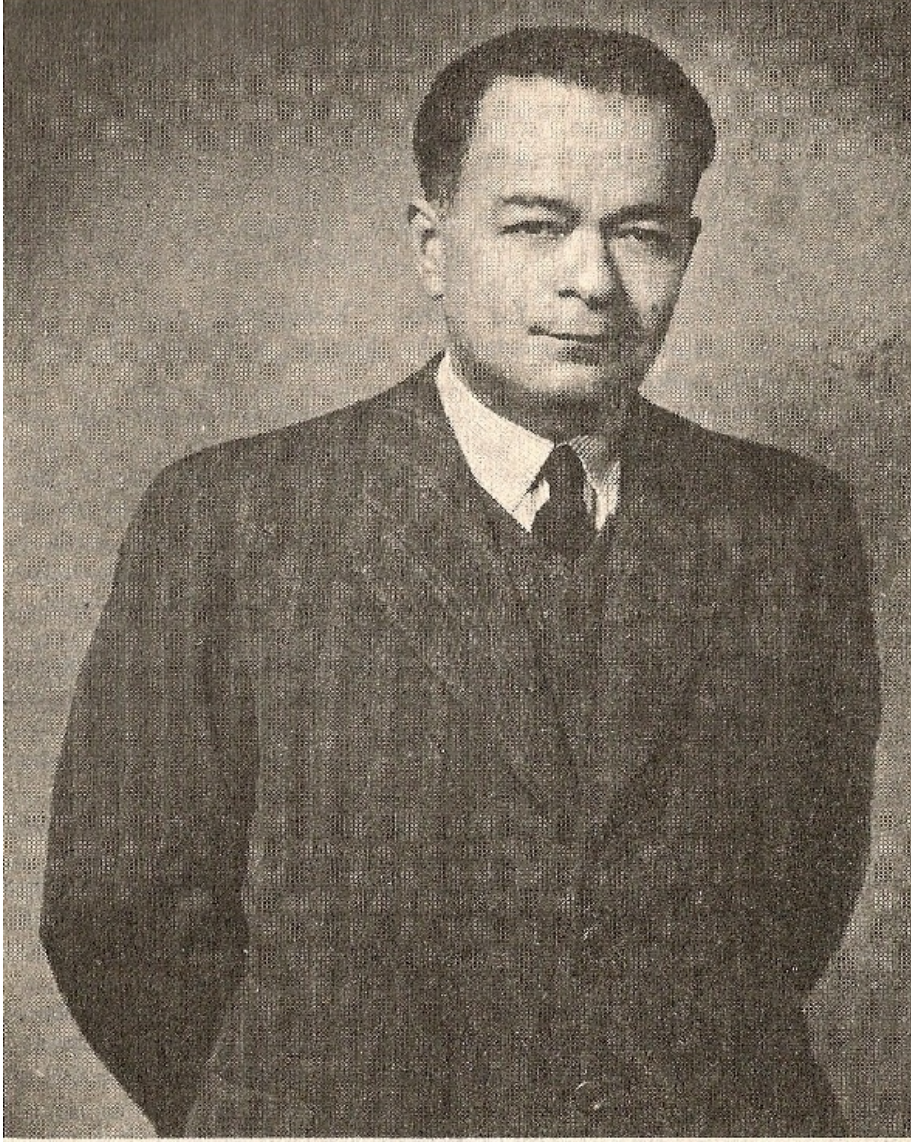
7. İnternet Kaynakları

<http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-ilk-kadin-emniyet-muduru-oldu-16334432>
(Erişim Tarihi: 26.11.2017)

<https://www.biyografi.net.tr/sedat-simavi-kimdir> (Erişim Tarihi: 25.11.2017)

EKLER

Ek -1

Sedat Simavi

Ek-2

İnci Dergisi Kapağı

